

Necdet Buzbaş
TUGİS Yönetim Kurulu Başkanı
necdet.buzbas@tugis.org.tr

Necdet Buzbaş'la FARKLI AÇIDAN KATMA DEĞER VE SANAYİMİZ

İstanbul Sanayi Odası (İSO) geleneksel hale gelen "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması" nı 28 Mayıs 2019 tarihinde açıkladı, kamu ile paylaştı. 1968 yılından beri yayımlanan araştırma kendi içinde yapılan düzenlemelerle (örneğin başlangıçta 100 firma idi) geliştirilerek bugünlere başarılı – yararlı şekilde ulaşmıştır. İlk sayısında 8 kuruluş gıda ve içecek üretim sektöründen yer alırken bu yıl 87 gıda ürünleri üretimi ve 6 içecekler üretimi kuruluşu yer almıştır.

Türkiye ekonomisi 2017 yılında yüzde 7.4 büyümeye gösterirken geçen yıl büyümeye yüzde 2.8'e düşmüştür. Yılın ilk çeyreğindeki çıkış maalesef üçüncü çeyrekte başlayarak (-) büyümelere iniş göstermiştir.

Gıda ve içecek ürünleri üretimi özgün ve-rilerine geçmeden önce araştırma konusu olan 500 Büyük Sanayi Kuruluşu için iki noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum; **a)** Sanayinin katma değer içindeki payı geçen yıl yüzde 19.8 iken bu yıl yüzde 16.4, GSYH içindeki payı ise yüzde 7'den yüzde 6.2'ye azalmış.

b) İstihdamdaki artış yüzde 3, ödenen maaş ve ücretler yüzde 20.6 artış göstermiştir. Sonuç; yeterli görünmese de istihdamdaki artış ve enflasyona ezdirilmeyen ücret politikalarına rağmen imalat sanayi katma değer payının düşmesi yapısal bir soruna işaret ediyor, Türkiye'nin "erken – sanayisizleşme" olgusu ile karşı karşıya kaldığını

gösteriyor.

Türkiye gibi yarı – sanayileşmiş bir ekonomide imalat sanayi katma değer payının düşmesi ve hizmetler sektörünün artan ağırlığı, erken – sanayisizleşme olarak tanımlanıyor.

Bu yılki İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması gıda ve içecek ürünleri imalat sanayi açısından ilginç sonuçları ortaya koyuyor. Bu sonuçların yaşanan ekonomik şartlardan kaynaklanan geçici bir durum mu, yoksa yukarıda sözünü ettiğim "erken – sanayisizleşme" olgusundan mı kaynaklandığı derin bir çalışma ister. Önceki yıllarda listede 100 ve üstünde sayılarda yer alan gıda şirket sayısı bu yılki araştırmada 87

gıda ve 6 içecek şirketi ile yer alıyor, yabancı sermayeli şirket sayısı 22. Gıda listesi birinci sıradaki şirket 25'nci, son sırasındaki şirket ise 492'nci sırada araştırma listesinde yer alıyor.

2018 yılı gıda ve içecek üretimden satışlarda karlılık gıda üretiminde yüzde 3.4, içecek üretiminde yüzde (-) 0.6 olarak gerçekleşmiş, yüksek enflasyon karşısında kuruluşlar maliyet enflasyonu altında ezilmişlerdir. Üretime devam edebilmek için, borçlanma faizlerin yüksekliği nedeniyle en son çare olarak düşünülmesine karşın araştırmada yer alan 35 sektör (Nace Rev 2, 2019) içinde gıda ve içecek üreten kuruluşlar kısa vadeli borçlarda 2 nci sırada, uzun vadeli borçlar-

da ise 3 ncü sırada yer almışlardır. Kurlardaki frenlenemeyen artış aslında ihracatı çekici kılmaya karşın gıda ürünleri ihracatının yüzde 4.6, içecek ürünleri ihracatının da yüzde 10.9 azalması düşündürücüdür. Türkiye'nin "erken – sanayisizleşme" olgusuna biraz daha yakından bakmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

a) İmalat sanayinin ekonomideki payı düşüyor:

1998 yılında yüzde 22.8 olan imalat sanayi katma değer payı, 2000'li yıllarda hızla aşınarak 2017 yılında yüzde 17.6'ya kadar gerilemiştir.

Türkiye'nin aksine Kore'de imalat sanayinin katma değer payı sürekli artmış, yüzde 30'lara yaklaştığında ise durağanlaşmıştır. Bu sonuç Kore ekonomisinin olgun ekonomi aşamasına geçmesi ile yakından ilgilidir.

b) Türkiye'nin Dünya İmalat Sanayi Katma Değer Payı:

Türkiye imalat sanayinin 2005 yılında yüzde 1.1 olan küresel katma değer payının 2017 yılına geldiğinde değişmediği anlaşıyor. Çin tek başına dünya imalat sanayi katma değer payının dörtte birinden fazlasını üretiyor (%26). Başka bir ifadeyle, 2017 yılında Çin'in küresel katma değer payı ABD'den 9.2 puan daha yüksek (ABD %17.4) gerçekleşmiş gözüküyor.

c) İmalat sanayi yurt içi katma değer payı:

Türkiye imalat sanayinin karşı karşıya kaldığı erken sanayisizleşme olgusunu ortaya koyan

en önemli gösterge yurt içi katma değerdir. 2000 yılında imalat sanayinde yüzde 41.8 olan yurt içi katma değer oranı, 2011 yılında yüzde 20.6'ya gerileyerek dramatik boyutlarda aşınmıştır.

Türkiye'nin geleneksel sektörlerinin başında gelen gıda ve içecek alt sektörlerinde 2000 yılında yüzde 39.6 olan üretimde yurtiçi katma değer payı, 2011 yılında yüzde 17.8'e düşerek önemli ölçüde aşınmıştır.

d) İmalat sanayi ihracatında yurt içi katma değer payı:

Türkiye ithal ara girdileri kullanarak ihracat yapmakta, bu da yurt içi katma değer payını önemli ölçüde aşındırmaktadır. İmalat sanayindeki 2000 yılında yüzde 80.2 olan ihracatta yurt içi katma değer payı, 2011 yılında yüzde 64.8'e gerilemiştir. Öyle ki, sadece Türkiye'nin dışa bağımlı olduğu yüksek teknoloji yoğunluklu sektörler değil, gıda, tekstil gibi geleneksel, düşük teknoloji yoğunluklu sektörlerin de ihracatta yurt içi katma değer paylarının aşındığı görülmektedir. Örneğin gıda sektöründe 2000 yılında yüzde 92 olan ihracatın yurt içi katma değer oranı 2011 yılında yüzde 82.9'a düşmüştür.

e) İmalat Sanayi ve İstihdam:

TÜİK İşgücü İstatistikleri, Mart 2019 verileri, 17 Haziran 2019 tarihinde yayınlanmıştır. İstihdam oranı yüzde 45.4 olup istihdam edilenlerin yüzde 17.3'ü tarım, yüzde 19.7'si sanayi, yüzde 5.5'i inşaat ve yüzde 57.4'ü

hizmet sektöründe yer almıştır. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında sanayi sektörünün istihdam edilenler içindeki payı değişim göstermemiştir. Endüstri 4.0'ın konuşulduğu günümüzde her ne kadar sanayi sektörü istihdam dostu olarak görünmese de nitelikli iş gücü istihdamı açısından yine de dikkat çekici bir artış içinde olmalıydı.

Sonuç:

Türkiye gibi sanayileşmeye geç katılan, yarı sanayileşmiş bir ekonominin, üretimde hızlı yapısal dönüşümleri sağlayarak, gelişmiş ülkeleri yakalama sürecinde başarılı olmasının temel koşulu, kalkınmacı devlet ve özel kesimin işbirliği.

Planlı bir kalkınma stratejisi ve bu stratejinin en temel bileşenini oluşturan sanayi politikaları... Stratejide sanayi politikalarını uygulayacak ana aktör kalkınmacı devlettir. Önerilecek stratejide kamu sabit yatırımları, özel kesim yatırımları ile ihracata dayalı büyüme, sanayi ile tarım arasında karşılıklı ilişkisi değil (maalesef 1950'lerden başlayarak sanayileşme adına tarımı ihmal ettik, görmemezlikten geldik...), tamamlayıcılık ilişkisi benimsenmelidir.

KAYNAK

- * HBT Sayı 168, Bayram Ali Eşiyok'a teşekkürler
- * Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2018, İSO
- * Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri Mart 2019